

ראשונים התומכים בדברי לבן

א. במדבר כז, א

ותקרבנה בנות צלפחד בן ספר בן גלעד בן מכיר בן מנשה למשפחת מנשה בן יוסף ואלה שמות בנותיו **מחלה נעה וחגלה ומלכה ותרצה**:

ב. במדבר לו, יא

ותהינה **מחלה תרצה וחגלה ומלכה נעה** בנות צלפחד לבני דדיהן לנשים:

ג. בבא בתרא קכ ע"א

להלן מנאן הכתוב דרך גדולתן וכאן דרך חכמתן מסייעא ליה לרבי אמי דא"ר אמי בישיבה הלך אחר חכמה **במסיבה הלך אחר זקנה** א"ר אשי והוא דמפליג בחכמה והוא דמפליג בזקנה.

ד. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף קכ עמוד א

כשנישאו בנות צלפחד מנאן הכתוב דרך גדולתן דכתיב ותהינה מחלה תרצה חגלה ומלכה ונועה בנות צלפחד לבני דודיהן לנשים ומסתבר דכך נולדו דכתיב לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה (בראשית כט).

ה. תוספות מסכת קידושין דף נב עמוד א

מעשה בא לפני ר"ת בבנו של הר"ר אושעיא הלוי שקידש בת עשיר אחד ואמר 'בתך מקודשת לי' סתמא ולא פירש 'פלוגית בתך', ואמר ר"ת דמקודשת... אפי' לא פירש נמי אפי' בפה [בשעת שידוך] **יש לנו לומר דקידש הגדולה משום דלא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה**.

והר"ר מנחם מיוני נחלק עליו ואמר דהא הוי נמי כמי שקידש אחת משתי אחיות... ואף ר"ת חזר בו ולא עבד עובדא.

דברי הטור

ו. טור יורה דעה הלכות כבוד רבו ותלמיד חכם סימן רמד

בישיבה של דין או של תורה הולכין אחר החכמה להושיב החכם ובחור בראש ולדבר תחלה ובמסיבה של משתה או של נישואין הולכים אחר הזקנה להושיבו בראש.

ז. ב"ח יורה דעה סימן רמד

תימה אמאי איצטריך לפרש של נישואין טפי משאר מסיבה של משתה? ונראה דהאי של נישואין הכי פירושא: **אם אחים או אחיות יעשו להם נישואין אף על גב שאחד גדול מחבירו בחכמה לא יקדימו לעשות נישואין לקטן בשנים** מפני שהוא גדול בחכמה אלא יקדימו לעשות נישואין לגדול בשנים אף על פי שהוא קטן בחכמה. דהכי איתא בפרק יש נוהלין גבי בנות צלפחד להלן מנאן הכתוב דרך גדולתן וכאן דרך חכמתן...

איך נפסוק כלבן נגד יעקב?

ח. מנחת אשר ב:עד:ב

תירוץ נפלא ומחודד כתב הגאון המהרש"ם בספר תכלת מרדכי על התורה, דהנה כתב רש"י בפרשת תולדות (כ"ה כ"ו) דבתאומים הראשון ליצירה הוא האחרון לפטר רחם, ובאמת היה יעקב הבכור שהרי כיון שעשו יצא ראשון לאויר העולם, בהכרח נוצר יעקב תחלה והוא הבכור. ויעקב לשיטתו נקט דגם רחל היא הבכורה וזה לפי מש"כ בספר נחל קדומים (פרשת ויצא) דרחל ולא תאומות היו אלא שלא נולדה תחלה. והרי לשיטתו של יעקב השני ללידה הוא ראשון ליצירה ומש"כ סבור היה שרחל היא הבכורה ויש להשיאה תחלה, אך לעולם אין יעקב חולק על דברי לבן ש"לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה", ודפח"ח.

ט. סדר עולם רבה (ליינר) פרק ב

רחל ולא נשאו בנות כ"ב כ"ב, שהיו תאומות.

למעשה: רק מחכים כששניהם מוכנים להתחתן

י. מנחת אשר ב:עד:ג

ולכאורה היה נלענ"ד דכל עיקר הנהגה זו לא נאמרה אלא כאשר בקדימה עסקינן כגון כאשר שני אחים או שתי האחיות עומדים להינשא ואין כאן שאלה אלא של מוקדם ומאוחר, וכך משמע מלשון הב"ח והש"ך הנ"ל "אם אחים או אחיות יעשו להם נישואין... יקדימו לעשות נישואין לגדול בשנים". הרי דמירי כששנים יעשו נישואין והשאלה איזה מסיבה להקדים. וכעין כל הסוגיה דקדימה במצוות ובברכות,

דמיירי בשתי המצוות או שני המינים **מזומנים לפניו לברך עליהם**, והשאלה איזה להקדים. אבל כאשר שני האחים או האחיות הגיעו לפירקן אין כל חובה או אף מצוה על הקטן להתעכב ולהמתין לאחיו הגדול, ולא מיבעיא באיש שהוא מצווה במצות פו"ר אלא אף באשה שאינה מצווה בפו"ר הלא טב למיתב טנדו מלמיתב ארמלי (יבמות קי"ח ע"ב), ואין הקטנה מצווה להמתין לאחותה הגדולה. ובאמת כך נראה מוכרח מסברא דאל"כ לא נדע כמה זמן תמתין הקטנה לגדולה וכי לנצח צריכה היא להמתין ולהמנע מלהיות לאיש, לא יעלה כזאת על הדעת, ונתת דבריך לשיעוריהם.

וק"ו הדברים דמי שרוצה לשאת את הקטנה לאשה אין עליו כל קפידא ואינו מצווה לבטל מצותו מפני שאחותה הגדולה עדיין לא מצאה את בן גילה.

ובדרך זה נראה פשוט דאכן נהג לבן מנהג רמאות בנותנו ליעקב את לאה תחת רחל דיעקב אבינו חפץ היה ברחל וזה מצותו וגם רחל לא היתה מצווה להימנע מלהינשא ליעקב, ולכן פשע לבן בשקר וברמאות. אף שעצם דבריו של לבן "לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה" תורת אמת הן וממנו למדנו לדורות, כי אין כל סתירה בין הנחה זו לדבריו של יעקב אבינו והנהגתו. כל זה נראה פשוט וברור לענ"ד.

דברים מן הצד

יא. מנחת אשר ב:עד:ד-ה

ובאגרות סופרים (אגרת כ"ט) מצינו מכתב מופלא של רבינו החת"ס בענין נישואי בתו לפני אחיה הגדול ר' שמעון סופר. ובמכתב זה פונה החת"ס אל מחותנו אבי החתן בבקשה שירחיב את זמן החתונה עד שתי שנים בתקוה שעד אז ימצא את הזיווג הנכון לרבי שמעון וינשא, והביא את הא דבנות צלפחד וכתב "וגם סיפר לי מו"ר גאון ישראל מא"ה ר' נתן אדלר זצ"ל דבדידה הוי עובדא ונכשל, על כן אין דעתי לעבור על דבר תורה מפני שיחת נשים" עי"ש.

וחידוש גדול דבריו דאף שכבר באה בקשרי שידוכין, יינה מזוג וטבחה טבוח מ"מ ביקש מרנא החת"ס לעכב נישואיה. אמנם נראה ברור דאין זה אלא משום שלא היה כל חשש ועילה שתתפרד החבילה ומשו"כ יש לה להתעכב בגלל אחיה הגדול. אך מ"מ הדברים חידוש שהרי החתן מצווה במצות פו"ר ומצות הנישואין ומהי"ת יתעכב ויבטל מצותו בשביל אחי הכלה הגדול, וצ"ע.

ועוד למדנו מדבריו דאין קפידא אלא בנישואין אבל לא באירוסין (שידוכין) שהרי לא חשש החת"ס לשדך את בתו הצעירה לפני אחיה הגדול ורק בנישואין חשש. ואולי זה משום חשש שמא יקדימו אחר ברחמים...

והנראה עיקר בדברי החת"ס דמסתמא החתן דבוק היה בתורה בכל לבו ובכה"ג מותר לו להתעכב מלהינשא כמבואר בדברי הרמב"ם בפט"ו מהלכות אישות הלכה ב' והכלה שמחה גם היא להמתין לאחיה הגדול, וכל כה"ג שאין בזה סרך איסור, אכן ראוי לא לתת צעירה לפני הבכירה.

יב. שו"ת מהרש"ם חלק ג סימן קלו

באחד שהי"ל עם אשתו בנות ומתה האשה ונשא אחרת והוליד ממנה בת ומת האב ואשתו השנית נשאת לאחר והחזיק בתה אצלה וכשגדלה בת כ"ב שנים עשה עמה שידוך עם ת"ח עשיר ועתה הבת הגדולה ממנה מעכבת מטעם לא יעשה כן במקומינו לתת הצעירה לפני הבכירה... וגם הוא שעה"ד כי הבכירה כבר בת כ"ז שנים ולא נזדמן לה שידוך, ומי יודע כמה תתעכב, ואם יבטל השידוך הזה של הצעירה מי יודע אם יזדמן לה שידוך הגון, וגם הוא שעה"ד כי דחיק לה להיות בבית אביה חורגה וסובלת צרות ועגמ"נ...

אך בנ"ד שהיא בת כ"ב שנים והוא שעה"ד והבכירה כבר בת כ"ז שנים בודאי ל"ש איסור זה, ובפרט שכבר נשתדכה לת"ח עשיר ומי יודע אם יזדמן לה שנית שידוך כזה, ואיסור זה אינו רק בכלל נימוס ודרך ארץ. והגם שבש"ע יו"ד סוסי' רמ"ד הובא ד"ז, מ"מ אינו דין גמור... ובתשו' א' כתבתי דדבר זה ל"ש רק בשתי בנות משא"כ בבן ובת, שהבן מצוה על פו"ר ולא הבת.

יג. מנחת אשר ב:עד:ה

מ"מ נראה דאם תרצה הצעירה להמתין מתוך התחשבות ברגשי אחותה הגדולה לזכות יחשב לה ובודאי מדת חסידות היא. אך בנידון דמהרש"ם אף מדת חסידות לא היה בזה מחשש שמא חלילה תתפרד החבילה ותשב עד שילבין ראשה, ודו"ק.

יד. שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ב סימן א

ומה שרצה כתר"ה לומר דאולי יש להציע להמנע משום שהוא בושע עבור הגדול והוא כעין הלבנת פנים שהוא איסור חמור, הנה גם לענין הבושת הוא רק שבעצמו מתבייש מזה דהא הרבה יש שמתאחרין מלישא בשביל הרבה טעמים, אם בשביל שיש שרוצים ללמד שחושבין שאחר הנישואין שיהיה רחים בצוארו לא יוכל ללמד כדאיתא בקידושין דף כ"ט אם בשביל ענין פרנסה שרוצין להסתדר באיזה אומנות וכדומה ויאמרו גם עליו שיש לו איזה טעם.

וגם הא כשירצה לאחותי דרגא כעצת חז"ל ביבמות דף ס"ג ישיג אתתא [כלו', כדאי לישא אשה שאינה ברמה למעלה ממנו], ואיך שייך שיעכב לאחיו בטענה שבושת הוא לו, במה שרוצה להתגאות ולחכות עד שיזדמן לו אשה חשובה שתצוה בו.

וגם מסתבר שלא שייך לאסור לאדם מלעשות עסקיו וכל צורכי גופו בטענה שאחד יתבייש ע"י זה במה שהוא לא הצליח כמותו. ולכן איני רואה שום איסור ואף לא שום דבר שלא כהוגן בזה שישא הצעיר תחלה, ואדרכה זכה במצוה רבא דנישואין ופו"ר שחייב בן עשרים ולא יצטרך לבקש זכותים להנצל מהעונש... והוא דבר ברור לדינא.

טו. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת מועד קטן פרק א דף ו עמוד א

ר' אילא ר' לעזר בשם ר' חנניה [אין להתחתן במועד] על שם שאין מערבין שמחה בשמחה. רבי לא שמע לה מן הדא [דברי הימים ב ז ט] "כי חנוכת המזבח עשו שבעת ימים, והחג שבעת ימים" ר' יעקב בר אחא שמע לה מן הדא [בראשית כט כז] "מלא שבוע זאת."

טז. מראה הפנים מסכת מועד קטן פרק א דף ו עמוד א

התוס' בפרקין דף ח' ע"ב מביאין לזה, ולקמן בפ' אלו מגלחין כתב בדף כ' על הא דדריש "מנין לאבילות שבעה? דכתיב 'והפכתי חגיכם לאבל' מה חג שבעה אף אבילות שבעה," "בירושלמי דייק אימא שמנה כשמונה דחג, ומשני שמיני רגל בפני עצמו הוא. ומ'יעש אבל לאביו שבעת ימים' לא מצי לאתויי דהתם קודם קבורה היה, ובירושלמי משני דאין למדין מקודם מתן תורה." וקשה דהאיך למדין כאן מקודם מתן תורה?

ובאמת האי קושיא על הש"ס גופיה קשיא דלקמן בפ' ואלו מגלחין בהלכה ה' קאמר "מנין לאבל מן התורה שבעה? ויעש לאביו אבל שבעת ימים' ופריך 'ולמדין דבר קודם למתן תורה?' בתמיה! ר' יעקב בר אחא בשם ר' זעירא שמע לה מן הדא: 'ופתח אוהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים וכו'...' הרי דפריך בפשיטות 'וכי למדין דבר קודם למ"ת'. ורבי יעקב בר אחא גופיה דריש לה מקרא אחרנא מכח האי קושיא! והכא דריש מקודם מ"ת!

ויש ליישב למאי שכתבו התוס' כאן לפי שאין מערבין שמחה בשמחה **גזרת הכתוב**, כדדריש לקמן מקרא דשלמה. ובירושלמי דריש מדכתיב 'מלא שבוע זאת' **וטעם נראה קצת**, דכיון שאין עושין מצות חבילות דבעינן שיהא לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו הימנה, וכן שמחה בשמחה יהיה לבו פנוי בשמחה. והשתא נימא דאי כדכתבו מעיקרא **דגזרת הכתוב** הוא ודאי לא שייך ללמוד מקודם מ"ת, וכדאמרינן בעלמא ניתנה תורה ונתחדשה הלכה, ואין גזירת כתוב הזה לאחר מתן תורה. אבל אי אזלינן בתר **טעמא** שכתבו משום דאין עושין מצות חבילות ודאי למדין מהאי טעמא גופיה אף לאחר מתן תורה.